

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
ערוכים בידי נחמה ליבוביץ
שנת השמונה עשרה

פנחס (חשי"ט)

כ"ה י' - י"ג

א. י"ג לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום.

העמק דבר ד"ה את בריתי שלום.
בשכר שהניח כעסו וחמתו של הקב"ה, ברכו במדת השלום, שלא יקפיד ולא ירגיז. ובשביל שטבע המעשה שעשה פנחס להרג נפש בידו היה נותן להשאיר בלב הרגש עז גם אחר כך. אבל באשר היה לשם שמים, משום הכי באה הברכה, שיהא תמיד בנחת ובמדת השלום ולא יהא זה הענין לפוקת הלב.
וע' כיוצא בזה בספר דברים ביוצאי עיר הנדחת.

העמק דבר דברים י"ג י"ח ד"ה ונתן לך רחמים ורחמן: דמעה עיר הנדחת גורם כמה רעות בישראל: האחת שההורג נפש נעשה אכזר מטבעו... ואם נהרוג עיר שלמה בעל כרחנו עלינו להוביל אנשים רבים להורג ולהיות אכזרים... ועל זה הבטיח הכתוב שאם תעסוק בזה בלי שום הנאה מביזה, ישוב ה' מחרון אפו "ונחן לך רחמים" - מדת הרחמים!

- (1) מה הקשי בעניינינו שרצה לישב?
- (2) מהו המושג 'שלום' כאן לפי פרושו?
- (3) מהו הדמיון בין עניינינו לבין עיר הנדחת לפי דעתו?
- (4) מהו הסמך הלשוני לפרושו בפסוק עיר הנדחת?

ב. שאלות ודיוקים ברש"י:

- (1) רש"י י"א ד"ה פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן.
לפי שהיו השבטים מבזים אותו: הראיתם בן פוטי זה, שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה, והרג נשיא שבט ישראל, לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן.
(א) מנין שהיה פנחס נכדו של אהרן?
(ב) למה לא פרש רש"י דבריו אלה למעלה כ"ה פסוק ז' "וירא פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן", שגם שם יחסו הכתוב אחר אהרן.
מה קשי מצא בפסוקנו שאינו שם?
(2) י"א ד"ה בקנאו את קנאתי, בנקמו את נקמתי, בקצפו את הקצף וזהו לי לקצוף. כל לשון 'קנאה' הוא המתחרה לנקום נקמת דבר.
באר יצחק מפרש דבריו אלה: פעל 'קנא' לפי הוראתו האחת מורה על הרגשת החומר בגלל איזו פעולה הנוגעת לזכות המקנא.
והנה בלתי טפק כי הרגשה זו במה שגרר אחריו חסא זכות ישראל עם בנות מואב והוא ההצמד אחרי בעל פעור לא הרגיש בה פנחס לבדו וכל גדולי הדור ובפרט משה נשתתפו עמו בהרגשה זו.
זכות פנחס היה המעשה הנמשך מהרגשה זו והוא פעל הנקימה.
והנה כבר בארתי פעמים רבות כי מדרך לשון הקודש לתנוח הפעל בשם הסבה מעל ידה בא הפעל ההוא. ולפי זה צריך לפרש גם כן שפעל 'קנא' הנזכר כאן איננו על הרגשת הלב בלבד, (כמו 'שמ' כ') 'כי ה' אלוקיך אל קנא', רק בא כאן על פעל הנקימה וסכנה הפעל על שם סבתו, שהוא הקנאה, כי שתיים הללו - הנקמה וסבתה שהיא הקנאה - גרמו זכותו של פנחס.
(א) הסבר לפי דבריו אלה למה מפרש רש"י כאן 'בקנאותו' באמצעות שני פעלים 'בנקמו את נקמתי, בקצפו את קצפתי'?
xx(ב) הידוע, ד"ה דוגמא במקרא ששם יכנה העברי את הפעולה בשם הסבה שגרמה לאותה פעולה.
(ג) מה פירוש מלת 'מתחרה' בדברי רש"י?
xx(ד) מה ראה רש"י שלא הסתפק בפרוש הפסוק אלא הוסיף עליו עוד "כל לשון קנאה הוא המתחרה...".
xx(3) ד"ה את בריתי שלום! שתהא לך לברית שלום כאדם המחזיק טובה וחנות למי שעושה עמו טובה, אף כאן פרש לו הקב"ה שלומותיו.
הרא"ם שואל: למה היה לו לרש"י להוסיף 'שתהא לו' אחר שהכתוב אומר הנני נותן לו? ענה לשאלתו.

ראשונה בין שבת ז בין המצרים
ירמיהו א ב
(עיי' גם גליו' פ שמות חסי"ט)

פרק ב' פסוקים ב-ג.

זכרתי לך חסד נעורייך	/	אהבת כלולותיך
לכתך אחרי במדבר	/	בארץ לא זרועה
קדש ישראל לה'	/	ראשית חבואו
כל אוכליו יאשמו	/	רעה תבוא עליהם.

א. רש"י: את הניתח שבים אלי, תאותי לרחם עליכם, כי זכרתי חסד נעורייך ואהבת כלולות חופתך שהכללתיך לחופה (ולשון הכנסה הוא) ומה הוא חסד נעורייך? לכתך אחרי סלותי משה ואהרן, מאוץ נושבת יצאתם למדבר ואין צידה, כי האמנחם ב'.

רד"ק: אע"פ שאני מביאליך רעה בעבור מעשיך הרעים, לא אעשה אותך כלה, כי זכרתי לך חסד נעורייך, וענין "חסד נעורייך אהבת כלולותיך" כמו שחרגם יונתן: דכונא לכו' טובות יומי קדח, רחמת אבהתכו' דהימנו במימרי (זכרתי לכה טובות ימי קדח, אהבת אבותיכם שהאמינו בדברי).

שד"ל: "החסד" הוא באוהב ו"החן" בנאהב. (עיי' בראשית לט' כא ויהי ה' את יוסף ויט אליו חסד ויחן חנו בעיני שר בית הסדר). וכאן הכונה זכרתי לך החסד והדבקות שהייתי רבך בן בימי נעורייך ואהבתי אותך בימי כלולותיך, ולפיכך אף את אענייך, הנה חסדי מאתך לא ימוס וקדש ישראל לה'. - ומכל מקום הנני מוכרח להוכיח אתכם על פניכם ולומר לכם: "מה מצאו אבותיכם בי עול". כי דבקות האדם באל לא תקרא חסד, ואע"פ שהאוהב את ה' נקרא "חסידו", מכל מקום לשון "חסד" לא תמצא רק בין אדם לאדם או מהאל לאדם, ורק בדורות האחרונים (בנחמיה ובדברי הימים) אולי נקראו מעשי חסידות שבי' אדם למקום בשם חסדים.

- מה ההבדל שבין פרוש רש"י - רד"ק "חסד נעורייך אהבת כלולותיך" לבין פרושו של שד"ל?
- הסבר, מה הן המעלות והחולשות של כל אחת משתי הדעות? (מבחינת מבנה הפסוק, המסך הפרק והדומה).
- האם עומד הנוסע ו' ו' "כי חסד חפצתי ולא זבח" בסתירה לדברי שד"ל?
- השוה לפסוקנו את דברי ירמיהו
ל"א ב': ואהבת עולח אהבתיך על כן מסכתין חסד.
היש מפקוק זה סיוע, לדברי שד"ל אם לא?

ב. ר' יוסף קרא מפרש פסוק זה:
את שכחתי חסד שעשיתי לך מנעורייך שגאלתי אסכם מחתת סבלות מצרים והולכתי אתכם במדבר וספקתי צרכיכם במדבר ארבעים שנה, והריני מזכיר לך חסד שעשיתי לך מנעורייך כשהלכתי אחרי, "במדבר בארץ לא זרועה", וקראתיך "קודש", כמו שנאמר (שמות י"ט) "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש", וזהו "קודש ישראל לה'" כלומר: באותו פרק זמן כניתי להם השם הזה, ושם האמר: מה הנאה יש בזה מה טיבו של שם זה לקרוא אתכם "קודש"? דבר גדול הוא לכם! אלו לא חללתם את שמכם בעברתם הייחוס כקודש - מה קודש כל הנהנה ממנו חייב אשם - אף ישראל "כל אוכליו יאשמו".

האם מסכים פרושו עם פרוש רד"ק או עם פרוש שד"ל או בחר לו דרך אחרת?

ג. קדש ישראל לה' ראשית חבואו.

להבנת המושגים "קדש" ו"ראשית":

- ויקרא כב', ט-: (רש"י ד"ה לא יאכל קדש: בתרומה הכתוב מדבר...)
ויקרא כב', יד-ט: (רש"י ד"ה כי יאכל קדש: תרומה);
דברים יח', ד: ראשית דגנך תירושך ויצהרן וראשית גז צאנך חתן לו.
- מה המובן שבו משתמש הנביא כאן במושג ההלכתי "קדש" ו"ראשית"?
 - מה המובן ב"חבואו" של ה'?
- ו' א' הוי השאננים בציון והבוסתנים בהר שומרון.
נקובי ראשית הגויים
מה ההבדל בין הוראת כנוי זה שניתן לישראל כ"ראשית" בעמוס לבין ההוראה הנתנה לו כאן בירמיהו?